

Torah from Around the World

De Eeuwige neemt niets weg uit de wereld zonder er iets voor in de plaats te zetten.

Midrasj haGadol

Sjabbat 26 juni / 16 Tammoez 5781, Balak, Bemidbar/Numeri 22:2 - 25:9

Tanach blz. 314 - 321

Haftara: Nechemja 12: 27 - 30, 13: 1 - 22

Tanach blz. 1693; 1695 - 1697

Vertaler: Eddy Robles

Commentaar: **Rabbi Lisa Grushcow, D. Phil.**, is senior rabbijn bij Temple Emanu-El-Beth Sholom in Montreal, Canada.

Oorspronkelijke Engelse tekst: <https://reformjudaism.org/learning/torah-study/torah-commentary/learning-wisdom-beast-burden>

Wijsheid leren van een lastdier

Het lijkt geen twijfel dat de ezelin de ster is van sidra Balak. In een aflevering die op zichzelf niet onmisbaar is voor het verhaal van het boek Numeri, is zij overbodig. En toch springt zij uit de tekst (voor zover een ezel kan springen) naar voren als een van de meest onvergetelijke karakters van het boek.

Terwijl de Israëlieten zich een weg banen naar het Beloofde Land, beginnen ze de volkeren op hun pad te veroveren. Balak, de koning van Moab, probeert hen een halt toe te roepen door een profeet genaamd Bilam in te huren om de Israëlieten te vervloeken. Bilam is een interessante figuur, een niet-Israëlitische profeet die toegang heeft tot het woord van God. In een langdurige discussie met Balaks boodschappers besluit Bilam de opdracht aan te nemen, ondanks goddelijk ongenoegen. Terwijl hij op weg gaat, houdt zijn ezelin hem drie keer tegen. Zij ziet een engel met een zwaard voor hen staan. Bilam, die niets ziet, schreeuwt tegen haar, slaat haar en duwt haar vooruit. De bek van de ezelin gaat op wonderbaarlijke wijze open en ze vraagt hem waarom hij haar zo behandelt: Is ze niet altijd zijn trouwe rijdier geweest en is ze hem ooit eerder ongehoorzaam geweest? Eindelijk worden de ogen van de profeet geopend. Hij spreekt met de engel en vervolgt zijn reis, wetende dat hij alleen de woorden kan spreken die God hem ingeeft. De vloeken die hij moet uitspreken, veranderen in zegeningen, waaronder woorden die in onze liturgie voortbestaan als het Ma Tovoe-gebed (Bemidbar/Numeri 24:5). De koning van Moab wordt gestopt en de Israëlieten marcheren verder met een goddelijke zegen. Het is echter niet verrassend dat dit hen er niet van weerhoudt hun volgende fout te maken, wanneer het door God gezegende volk zich opnieuw afwendt tot afgoderij.

Maar wat gebeurt er met de ezelin? Waar komt ze vandaan en waar gaat ze heen? De oude rabbijnen suggereren dat de sprekende mond van de ezelin een van de uitzonderingen was op de natuurlijke orde, gecreëerd in de laatste momenten van de eerste week van de schepping (Pirkei Avot 5:6) - in de schemertijd van Beresjiet/Genesis. De middeleeuwse commentatoren debatteren over de vraag of de ezelin echt sprak of dat het allemaal een droom was. Zowel middeleeuwse als moderne geleerden zijn het erover eens dat het verhaal grappig bedoeld is, met de ezelin die meer ziet dan de profeet. Het is heel goed mogelijk om haar te zien als een lastdier dat het verhaal helpt dragen, net zoals ze een lastdier is voor Bilam. Maar als we dieper kijken, kunnen we iets meer vinden. In een verhaal dat draait om perspectief, verdient de ezelin haar plaats.

"Misschien is een sprekende vrouw als een ezel - maar ik kan één ding zeggen, de ezelin zag de engel, toen Bilam dat niet deed." Deze woorden werden uitgesproken door Jarena Lee, de eerste Afro-Amerikaanse vrouw die het evangelie in het openbaar predikte. Ze was een rondreizende predikante bij de "African Methodist Episcopal Church" in de 19e eeuw in een tijd dat slavernij legaal was in de Verenigde Staten en noch Afro-Amerikanen noch vrouwen stemrecht hadden. Haar woorden herinneren ons eraan hoe "een [vrouwelijk] lastdier, onderworpen aan fysieke mishandeling, de ezelin ... het ultieme beeld is van machteloosheid in de sociale hiërarchie." 1) Het feit dat de ezelin een stem heeft, verandert de machtsdynamiek evenzeer als wanneer God vervloekingen in zegeningen verandert. Opvallend is dat wanneer de ezelin zich uitspreekt, ze de profeet niet vertelt over de engel die voor hem staat. In plaats daarvan vestigt ze zijn aandacht op wat hij verkeerd heeft gedaan: "Over de mishandeling door hem en haar weigering om dat te accepteren." 2)

Bilam verontschuldigt zich bij God, maar hij verontschuldigt zich niet bij de ezelin. 3) Het is God die hem op zijn gedrag aanspreekt: "Als zij [de ezelin] niet voor mij was teruggeschrokken, dan had ik jou moeten doden en haar sparen." (Bemidbar/Numeri 22:33). Dit geeft de commentatoren de gelegenheid om het lot van de ezelin te bespreken. Rasji (Frankrijk, 11e eeuw) stelt dat God de ezelin na deze aflevering doodt. Waarom? Om Bilams

waardigheid te redden "om [hem] de schande te besparen dat mensen op haar zouden wijzen: 'Dit is de ezelin die Bilam uitdaagde en hem niet zonder gezichtsverlies liet weggemen'." Bovendien wijst dit erop waarom dieren in het algemeen geen (menselijk begrijpelijke) spraak hebben: "Want als ze de kracht van spraak had, zouden mensen haar niet kunnen onderwerpen. Want zij was het dwaaste van alle beesten en hij was de wijste van alle wijzen, en zodra ze sprak, was hij niet in staat om tegenover haar stand te houden" (Bemidbar Rabba 20:14). De implicatie is dat het perspectief van dieren in het algemeen - en deze ezelin in het bijzonder - een bedreiging vormt voor de menselijke suprematie. Ze dagen ons begrip van de wereld en de plaats die we innemen uit.

Daarentegen suggereert Abarbanel (Portugal, 15e eeuw) dat de ezelin na deze episode in status werd verhoogd: "In feite stierf haar dierlijke natuur; ze werd herschapen als een mens, en bleef geen ezelin." Wat een buitengewoon spectrum aan reacties! En hoe tekenend is dit voor alle bedreigingen van de gevestigde orde, en de reacties die daarbij naar voren komen. Ofwel wordt de uitdagende stem verdoezeld en genegeerd (de ezelin sterft) of er is een verandering (de ezelin en haar rol worden getransformeerd). Hoewel in onze Bijbeltekst de ezelin gewoon verdwijnt, laat ze ons een erfenis na. Als een echte profeet maakt ze het ons ongemakkelijk; zij laat ons nadenken over naar wie we luisteren en wie we negeren, wanneer we moeten zwijgen en wanneer we moeten praten.

"De ezelin ging opzij, van de weg af het veld in" (Bemidbar/Numeri 22:23) - "Ze verliet de gebaande paden en ging verder door het veld, waar geen pad was" (Ibn Ezra, Spanje, 12e eeuw, Bemidbar/Numeri 22:23). Ik stel me graag voor dat ze daar nog ergens is, om ons de weg te wijzen.

- 1) Katherine Clay Bassard, *Transforming Scriptures: African-American Women Writers and the Bible* (University of Georgia Press, 2010)
- 2) Diane Aronson Cohen, "Balak: The End of Abuse", in Elyse Goldstein, ed., *The Women's Torah Commentary*, (Woodstock, VT: Jewish Lights, 2000), p. 304
- 3) In de context van Bilams behandeling van de ezelin als misbruik van gezag, is het de moeite waard zijn gedrag te vergelijken met wat vereist is voor echte tesjoeva, "inkeer". Zie Stephen Einstein, "The Role of T'shuvah in Sexual Transgressions", in Lisa Grushcow, ed., *The Sacred Encounter: Jewish Perspectives on Sexuality* (CCAR Press, 2014), pp.583-86